

תענית כב

משה שווערד

1. בן יהודע על תענית דף כא/ב

אבא אומנא הוה אתי ליה שלמא כל יומא... ולאביי מערב שבת לערב שבת, דידוע הלכה כאביי בי"ע"ל קג"ם דוקא, שהם ששה הלכות, ולכן שלחו לו השלום כל יום ששי, לרמוז לו א"ע"פ שבתורה שלך לא נבחר להלכה אלא ששה הלכות, כדאין אלו הששה הלכות יע"ל קג"ם, שנשלח לך שלום בכל יום שישני. או יובן בס"ד, אביי עסק בתורה וגמילות חסדים כנזכר בגמרא, לכך חיה ששים שנה שהם ששה עשרות, ולהיות כי גמילות חסדים עיקרה ביום ששי לכבוד שבת, לכך בא לו השלום ביום הששי, דכתיב [ישעיה ל"ב י"ז] והיה מעשה הצדקה שלום. ומה שאמרו לרבא במעלי יומא דכפורי, מפני שהיה עושה פלילות בתענית של כיפור, שהיה מתענה שני ימים מספק, ואף על פי שביום כיפור יש טרחא גדולה ברבוי התפילות והסליחות, ועוד שהיה בבבל שהאוויר חם הרבה וקשה התענית ביותר, לכך בעבור זה זכה לשלום:

2. ילקוט ישעיהו

ולאביי כל מעלי יומא דשבתא. מרגלא בפומיה דאביי לעולם יהא אדם וכו' ומרבה שלום עם כל אדם וכו', כדי שיהא אהוב למעלה וכו', בפרק היה קורא (ברכות יז, א) וגם עסק בגמ"ח עם התורה כדאי' בפ"ק דר"ה (ית, א), ועיקר ג"ח עם העני בע"ש, כמ"ש בכמה חכמים שהיו נזהרין בכך, כדאי' בפרק מציאת האשה (כתובות סו, ב), ולפי שהיה עושה שלום בין העני והקב"ה בע"ש, (כמ"ש"ה: ישעיהו, ה) אויחוק במעווי יעשה שלום לי, לפיכך שלחו לו שלום מלמעלה בע"ש. מהר"י עמדין.

3. שפת אמת על ראש השנה דף כא/א

בגמ' רבא הוי רגיל כו' ראיתי קושיא בס' פתח עינים מהא דאמרינן בתענית (כ"א א ע"ב) דשלחו לרבא שלמא משמיא כל מעלי יומא דכיפורי א"כ הו"ל לידע מזה אימת יוה"כ. ול"נ די"ל דגם בשאר יומי כמה פעמים הוי שלחו לי' שלמא רק בעיו"כ הוי תדיר הכי וא"כ לא הי' יכול לידע מזה הסימן. גם י"ל דההיא דהתם הי' לאחר שהתענה ב' ימים זה אח"ז והי' רגיל בכך זכה לשלוח לו שלמא משמיא במעלי יומא דכיפורי ושוב ידע שפיר מזה עצמו [ולגירסת הר"ח כאן רבה כו' לק"מ]. והא דאמר' זימנא חדא אשתכח כוותי' נראה שהי' באותו הפעם שאירע לר"נ דמייתי בסמוך דלא מסתבר לומר שהם ב' פעמים דהא אמרי' דרוב שנים אלול חסר:

4. ערוך לנר מסכת ראש השנה דף כא עמוד א

בגמרא יתיב בתעניתא תרי יומא. ק"ל היאך אפשר דרבא הי' מסופק מתי יום הכפורים הרי סימן גדול היה לו דאמרינן בתענית (כא ב) דאתי ליה שלמא ממתבתא דרקיע כל מעלי יומא דכפורא ע"ש. והיינו להראות לו דבערב יוה"כ שהוא היום שכל העולם מלוכלכים ביותר בהטאים של כל השנה עכ"ז היה נקי שראוי ליתן לו שלום מן השמים עכ"פ היה לו בזה סימן מתי יוה"כ ואולי מאותה מעשה ואילך שהתענה ב' ימים ניתן לו שכר זה שלא להצריכו עוד להתענות ב' ימים:

5. מהרש"א על תענית דף כא/ב

משום דאבא אומנא א"ל לא מצית עבדי כו'. נראה לפרש דהוה חלשא דעתיה דאביי ובעי לידע בעובדי דאבא אומנא שהם טפי מעובדיה ורצה הוא ג"כ לעשות כן וא"ל דלא מצית למיעבד כעובדיה כו' ובהכי נייהא דעתיה דאביי כיון דלא היה אפשר לו להיות אומנא שהוא היה ראש הישיבה:

6. שפת אמת על תענית דף כב/א

בגמ' כרכיניהו ושקליניהו יש לתמוה למה אין זה בכלל לא תגנובו אפי' ע"מ לשלם כפל ואפשר דדוקא כשרוצה שיתוודעו הבעלים שנחסר מהם היא בכלל גניבה משא"כ הכא לא הי' זמן שיתוודע לו והם החזירו לו קודם שנתוודע לו שנגנב ממנו להכי שרי, וצ"ע לדינא בפרט דבשעה זו שהודיעו לו הי' סבור שרוצין לגנוב ממנו שהרי ע"ז שאלו אותו במאי חשדתינן, וגם תשובתו אמינא פדיון שבויים איקלע להו אין מוכן וכי רשאינן לעבור על לא תגנוב לצורך פדיון שבויים, ולולי דמסתפינא ה"א פי' אחר בגמ' דכיון דדרכו של אבא אומנא הי' ליתן משלו רפואות לחולה עני י"ל שהכיר אותם שהם עניים ואין להם על מה לשכוב נתן להם לחלוטין אותם בוסתרקי שיהי' להם לשכוב עליהם ושלחם הוא רק לא למכור אותם בשוק ולכן הי' מקום לחשוך אותם והוא השיב דשמא פדיון שבויים נזדמן להם ולפ"ז הא דאמר להו מההיא שעתא אסחתינהו דעתי לצדקה היינו תיכף בלילה כשנתן להם לשכוב וגם הם ידעו זאת רק שלא רצו לקבלם ממנו שלא באו רק לנסותו וצ"ע:

7. בן יהוידע על תענית דף כב/א

לצפרא כרכיניהו וכו'. קשה דבגמרא דמציעא דף ס"א ע"ב תניא, לא תגנובו אפילו על מנת למיקט, פירוש לצער, עיין שם, ואיך עשו כן אע"פ שכונתם לנסותו דוקא. ומה שכתב בשיטה מקובצת שם בשם יש מפרשים, הא דאסור דוקא אם רצינו לעכב בידו הגניבה ולא יחזירנה אחר כך, ורק דכונתו בזה כדי לצערו, אבל אם כונתו להשיבה לו מותר, הנה אכתי קשה לדברי יש מפרשים דסבירא ליה אסור בכל גוונא. ועיין פתחי תשובה חושן משפט סימן שמ"ח סק"ב, שכתב בשם קצות החשן דכתב בשם הרמב"ם ז"ל בספר המצות, דאסור בכל גוונא, עיין שם, וכן מפורש בספר החנוך מצוה רכ"ה דאסור מן התורה לגנוב על מנת למיקט, כלומר להכעיס לבעל הגניבה ולהבהילו לפי שעה, ואחר כך יחזירנה לו, עיין שם, משמע דאיכא איסור תורה, ובש"ע ח"מ סימן שמ"ח [סעיף א'] פסק מרן ז"ל, אסיר לגנוב דרך שחוק, ואפילו על מנת להחזיר, או כדי לשלם תשלומי כפל או כדי לצערו, הכל אסור, כדי שלא ירגיל עצמו בכך, עיין שם, ומזה נראה שהוא איסור דרבנן, ואיך שיהיה איסורא איכא בכל גוונא, ואיך עשו החכמים כן. ונראה לי בס"ד דהם לא לקחום בצפרא בסתר, אלא לקחום לפני בני הבית, שכולם ראו אותם בעת שכרכום והוציאום מן הבית, וא"כ אין נחשב בכלל גניבה, ואין זה בכלל גזילה. וא"ת הא קיימא לן שואל שלא מדעת נקרא גזלן ומאי שנא זה. ונראה לי זה עדיף דהתם איירי בשואל כדי להשתמש באותו דבר, אך כאן לא נשתמשו באלו החפצים, ולא היה בדעתם להשתמש בהם כלל, ורק עשו לנסיון. והא דאמרו ליה במה חשדתנו, כונתם לומר אם חשדתנו שלקחנו הביסתרקי כדי להשתמש בהם, דאז יש לזה דין שואל שלא מדעת נקרא גזלן:

8. בן יהוידע על תענית דף כב/א

שם וכסיפא להו למימר. קשה היכן מצינו דהגבאי יתבייש לבקש צדקה בשביל אחרים. ועוד יש להקשות במה שאמר אקלע להו לרבנן תיבת להו נראה לשון יתר, וסגי לומר אקלע לרבנן. ונראה לי בס"ד כונתו לומר דזה הפדיון שבויים אקלע לקרובים שלהם, ולכן הוסיף בלשונו להו, רצה לומר לצרכם, כי צורך קרובים שלהם נחשב צרכם, ולכן כסיפא להו למימר. או יובן בס"ד הכונה, דהשבאי בקש בעד השבוי ביסתרקי חשובים, והם ראו אותם הביסתרקי הם חשובים מאד, שאין מצוי כמותם בשוק למכור באותו היום, ולכן נתביישו לבקש בפייהם את הביסתרקי ההם, שהם מחפצי הבית, ולא קיימי לממכר:

9. מהרש"א על תענית דף כב/א

הוה קחלשיה דעתיה דרבא כו' א"ל מסתייך כו'. נראה לפרש כמ"ש בפרק הרוואה כשמת אביי נעשה רבא ראש ישיבה אכולהו כרכי דשיבת אביי ותלמידיו באו ללמוד לפני רבא מברכתו של רב יוסף שא"ל יהא רעוא דתרום רישך אכולהו כרכא כמפורש פרק הוציאו לו ובהכי נייחא דעתא דרבא דנפיש זכותיה לאגוני אכולהו כרכי:

10. בן יהוידע על תענית דף כב/א

מיהו יש לומר הלא אביי גם כן היה ראש ישיבה, ועסק בתורה ובגמילות חסדים, ואמאי לא הגין זכותו אכוליה כרכא. ונראה לי בס"ד על פי מה שכתבו הראשונים ז"ל על מאמר בת קול [עירובין י"א ע"ב], אלו ואלו דברי אלקים חיים, והלכה כבית הלל, דכל מי שהלכה כמותו יכול להוריד שפע מן עסק תורתו עד התחתונים שוכני ארץ, משא"כ אותו שאין הלכה כמותו, השפע הנמשך בזכות תורתו יהיה בעליונים דוקא ולא ירד לתחתונים,

וידוע דאביי ורבא הלכה כרבא, ואין הלכה כאביי אלא רק בששה דברים שסימנם יע"ל קג"ם, ולכן רבא שהיתה הלכה כמותו זכה שתגין זכותו אכוליה כרבא, כי היה יורד שפע בזכות תורתו לתחתונים, משא"כ אביי. ועוד נראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים, סוף הקדמה ל"ד, הטעם דאין הלכה כאביי מפני דאביי כל חלקיו משורש קין, ולכן לא היתה הלכה כמותו לגבי רבא חבירו שהיה מן הבל יעויין שם, ולפי זה מובן הטעם דרבא הוה מגני זכותיה אכוליה כרבא, כי להיותו מן הבל שהוא חסדים, לכך מגינה זכותו על כולם, כי ההגנה היא מצד החסד:

11. ספר ראשית חכמה - הקדמה

עוד בתענית פרק ג (כא, ב) אמרו רבותינו עוד זכרונם לברכה, אבא, אומנא הוה, אתי ליה שלמא כל יומא ממתיבתא דרקינא, ולאביי כל מעלי יומא דשבתא, ולרבא כל מעלי יומא דכפורי, הוה קא חלשא דעתיה דאביי על דאבא אומנא, אמרו ליה לא מצית למעבד כעובדיה, וספרו שם מעשיו. **הרי כי עם היות שאביי ורבא בכל הגמרא הלכה כרבא חוץ מיע"ל קג"ם שהלכה כאביי, מכל מקום לענין מעשה גדלו מעשה אביי על רבא, ולכך היו נותנים לו שלום מלמעלה כל ערב שבת.**

12. ילקוט ישעיהו

אמרו ליה מסתייד דקא מגנית וכו'. [לכאורה אינו מובן מה תשובה ענו לו. ועוד מאי שנא אביי שאמרו לו מעלתו של אבא אומנא שמפני זה זכה ליותר ממנו, ולרבא לא אמרו מעלתו של אביי. וי"ל דאינו דומה חלישות דעתו של רבא לחלישות דעתו של אביי. דאביי חלשא דעתו מזה שאפי' אדם פשוט כאבא אומנא, שלא נודע לו שום חשיבות, גדול זכותו יותר ממנו. ומשום כך אחזו ליה בחלמא, גדול צדקת מעשיו של אבא אומנא, לומר שאינו אדם פשוט כלל, והוא עביד עובדא שאביי לא מצי למיעביד כוותיה. אבל רבא ידע גדלותו של אביי, אלא שחלשה דעתו, בחשבו שמוה שאומרים לאביי שלום כל ער"ש, ולו אין אומרים אלא בעיוה"כ, מוכח שאביי עולה עליו במעלתו. ועל כך אמרו לו, שלא מחמת פחיתות מעלתו הוא, והא ראיא שהוא מגין בזכותו על כל בני עירו, אלא שיש סיבה אחרת בזה,

שלאביי אומרים שלום בכל ער"ש, ולא היו צריכין לגלות לו הסיבה.

13. ילקוט ישעיהו

כזי איכא בהאי שוקא וכו'. [בגליון הש"ס מצוין לעיין בתורת חיים סנהדרין (פח, ב ד"ה שלחו מתם), וז"ל: אע"ג דכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, היינו לאחר שמת, ונידון בחיבוט הקבר ובעונשו של גיהנום, שהמיתה והעונשין מכפרין עליו, נעשה בן עוה"ב. וה"ק, איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי כמות שהוא חי, עכ"ל.

14. שערם מצויינים בהלכה

דף כב. איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי,
א"ל לא. קשה הדבר דבכל השוק
כולם היו רשעים שאין להם חלק לעוה"ב.
ובהגהות הגרע"א ציין לס' תורת חיים במס'
סנהדרין (פח: ד"ה שלחו מתם) אהא דאמרי'
איזהו בן עוה"ב, ומפרש דהא דכל ישראל
יש להם חלק לעוה"ב, היינו לאחר שמת
ונידון בעונשין דבזה כיפרו עליו ונעשה בן

עוה"ב, והא דשאלו איזהו בן עוה"ב היינו
כמו שהוא חי, וכן הא דשאל הכא איכא
בהאי שוקא בר עלמא דאתי, היינו נמי כעת
כשהוא חי, וא"ל לא אדהכי חזי להאי גברא
כו'. ומבואר מכל זה, דגם איש פשוט
העושה מצוה במסירת נפש יש לו עוה"ב
כשהוא חי בלי עונשין. ובעיון יעקב מפרש
משום דהיה מזכה את הרבים, וכל המזכה
את הרבים אין חטא בא על ידו, וממילא
יהיה בן עוה"ב.

15. ספר משנת רב אהרן ח"ג ע' רמה

חשובין, וכן הרב שגלה מגליץ ישיבתו עמו, ע"כ. כי זו מציאות כל חייו ומהותו, ובתורה
הרגיש כי הוא חייך ואורך ימיך (דברים ל', כ'). ובגמ' (תענית כב. א) ר' ברוקא חוזאה הוה
שכיח בשוקי דבי לפט הוה שכיח אליהו גביה, א"ל איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי, א"ל
לא וכו'. והדברים טעונים הסבר, דמה היתה שאלתו איכא בהאי שוקא בן עולם הבא. אכן
הגדר דבן עוה"ב הוא דמציאותו הוא החיים הנצחיים והם תשוקתו ותוכנו, הגם שאמרו
חז"ל (סנהדרין צ, א) כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, דודאי אי מקיים מצוות, וכל דבר טוב
שעושה, הרי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר
פעולתך (שם ב, יד.), אבל על פי רוב אעפ"י שזהיר מעבירות ומקיים מצוות אבל
מציאותו היא של עוה"ז, ובזה עיקר מאוייו והשתדלותו ועמלו, כרם בן עולם הבא הוא מי
שכל מציאותו ודאגתו הם לחיי נפשו.

16. ילקוט ישעיהו

מי איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי. כלומר,
שבטוחין בו שלא יבוא לידי חטא, ויזכה
בדאי לעלמא דאתי. לכך אמר על האי גברא
דמזכה רבים למנעם מן החטא, דכל המזכה רבים
אין חטא בא על ידו (כדאמרינן באבות פ"ה מ"ח).
וכן הנך אינשי דבדחי למי שהוא עצב, הוו בכלל
מזכי הרבים, כי אין עומדין להתפלל מתוך דבר
הלכה, אלא מתוך שמחה (ברכות לא, א). וכן
העושה שלום בין איש לרעהו הוא מזכה את
הרבים. וא"כ הם בודאי בני עלמא דאתי. וע"ע
בחידושי הגאונים המובא בעין יעקב

17. ילקוט ישעיהו

ו'ז"ל הגאון יעקב (בשם הרי"פ והביבאגי):
המאמר אינו מובן, מה לו לר' ברוקא
לשאול לאליהו אי בני עולם הבא הם, וכי אחותו
או בתו היו מבקשים, והיותר תמוה על תשובת
אליהו על אנשים אשר המה בחיים שהם בני
עוה"ב, 'הן בקדושי לא יאמין' (איוב טו, טו),
ואפילו אבות העולם אין הקב"ה מייחד שמו על
החיים (עי' רש"י בראשית לא, מב), כי מי יודע מה
יהיה באחריתו.

אבל הענין הוא, כי תענוג עוה"ב הוא תענוג
אשר לא יצויר בעוה"ז כלל, לא ממינו
ולא מסוגו, והוא כי כל תענוגי עוה"ז הכל דרך
עוצב מעורב בו, כי אם יאכל וישבע מכל
תענוגים, אז מלבד שיולידו לו חולאים רעים
מריבוי המאכל, אף יתעצב מהעדר אוהביו
והפסד ממון, או איזה קטט ומריבה ימצא. אבל
תענוג עוה"ב הוא התענוג האמיתי אשר אין
עצבות מעורב בו בשום אופן כלל. והנה מתחמת
איש ויושר פעלו אשר ירצה להיות נהנה
בעוה"ז מעין עוה"ב, הוא שיהיה שמח וטוב לב
בכל עניניו, לקבל כל הנהגותיו בשמחה. ולא
יתעצב בשום דבר ממקרים אשר יזדמן, כי יאמר
הלא מתת אלוקים הוא ולמה זה אתעצב. גם אם
יראה אחרים מתעצבים או מתקוטטים, ג"כ
ירבה שלום וינחם את לבם, ובאם יתנהג ע"ז
האופן אז נהנה בעוה"ז מעין דוגמת עוה"ב. ע"ד
אשר בירך התנא (ברכות יז, א): עולמך תראה
בחיך. ששיג קצת משוב עוה"ב בעודו בזה
העולם.

וזוהו ששאל ר"ב לאליהו, איכא בני עלמא
דאתי, ר"ל האם יש אנשים בזה העולם
שמשיגים קצת מדוגמת עוה"ב, כדי שיוכלו
להשיג ענין העצם עוה"ב. והראה לו אליהו על
הבדחנים שהם תמיד שמחים בלי עצבות, וגם
מרחיקים הקטט ומריבה ועושים שלום בין איש
לרעהו, וזהו קצת דוגמת עוה"ב, אשר אין שם
עוצב ורוגז והכל בתכלית התענוג והשלום,
עכ"ל.

18. טור יו"ד סימן קעח

אסור ללכת בחוקות העכו"ם וא"צ לומר שלא לקסום ולנחש ולעונן שכל אלו מפורשין בתורה דכתיב לא תלמד
לעשות כתועבות הגוים ההם לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר
ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים אלא אפילו מנהג שנהגו אסור לילך בו דכתיב ובחוקותיהם לא תלכו וכן
כתב הרמב"ם אין הולכין בחוקות העכו"ם **ולא מדמין להם לא במלבוש ולא בשער וכיוצא בהן אלא יהיה**
הישראל מובדל מהם וידוע במלבושו ובשאר מעשיו כמו שהוא מובדל במדעו ובדעותיו ולא ילבש מלבוש
המיוחד להם ולא יגדל ציצית ראשו כמו ציצית ראשם ולא יגלה מן הצדדין ויניח השער באמצע כמו שהם עושין
וזהו שנקרא בלורית ולא יגלה השער מכנגד פניו מאוזן לאוזן ויניח הפרע ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של
עכו"ם כדי שיכנסו בהם רבים כמו שהם עושין **וכל העושה אחד מאלו וכיוצא בו לוקה. מי שקרוב למלכות**
וצריך ללבוש כמלבושיהם ולדמות להם מותר בכל:

19. בית יוסף על יו"ד סימן קעח

ואם תאמר כיון דמדאורייתא אסירי הנך מילי ומילקי נמי לקי עלייהו היאך היה כח ביד חכמים להתיר איסור תורה לקרובי המלכות [1] ויש לומר דמשום הצלת ישראל יש כח בידם להתיר דכשיש ישראלים קרובים למלכות עומדים בפרץ לבטל הגזירות וכדאשכחן ברבי ראובן בן אצטרובלי במסכת מעילה (יז). וכהווא גברא דאיתא בפירקא דחסידי (תענית כב.) והנהו ת' ילדים שהיו לדוד שהיו מספרי קומי ומגדלי בלורית הנך נמי משום הצלת ישראל שרו להו דהוו אזלו בראשי גייסות לבעותי האויבים. [2] ועוד יש לומר שהתורה לא פירשה דבר אלא סתמה וכתבה ובחוקותיהם לא תלכו ומסרה הדבר לחכמים והם אסרו דברים אלו לשאר בני אדם ולא ראו לאסרם לקרובים למלכות וקרא דובחוקותיהם לא תלכו יתקיים בקרובי מלכות בדברים שאינם מעלים ולא מורידים לענין קורבתם למלכות:

20. בית חדש על יו"ד סימן קעח

(ז) מי שקרוב למלכות וכו'. ברייתא סוף פרק מרובה וסוף סוטה. הקשה ב"י כיון דלוקה על אחד מאלו אם כן מדאורייתא אסירי והיאך היו חכמים מתירין איסור של תורה לקרובי המלכות ויש לומר דמשום הצלת ישראל יש כח בידם להתיר וכו' עכ"ל. [3] ול"נ דליכא הכא קושיא דלשון ובחוקותיהם לא תלכו לא משמע אלא שרוצה להתדמות ולנהוג כמותם שנראה שמודה לדתם וכלשון הספרי הואיל והן יוצאים בארגמן אף אני אצא בארגמן וכו' אבל מי שאינן דעתו להתדמות להן אלא שצריך ללבוש כמלבושיהם ולדמות להם כדי שלא יהיה לו גנאי אם לא ידמה להן דבר זה לא אסרה התורה ולא עליו קאי הלאו והכי משמע מלשון הרמב"ם שכתב וצריך לישב לפני מלכיהם והיה לו גנאי לפי שלא ידמה להן וכו' ואין ספק דמפי השמועה למדנו כך פירוש הלאו דובחוקותיהם לא תלכו:

21. שערים מצויינים בהלכה

דאמרי דיסתנא היא. פרש"י דרך נשים לה ומאוסה היא, והוא לשון פרסי. ומקורו בגמ' ע"ז (כד:) כמאן קרו פרסאי לנדה דשתנא, ופרש"י דשתנא נוטריקון, ד' דרך, ש' נשים. ומבואר מגמ' זו דגם הנכרים היו נוהרים בזה. ועי' כזה בגמ' שם (יח). אמרה ל' דשתנא אנא. והטעם שהיו נוהרים בזה הוא משום מיאוס. וכן היו נוהגין גם קודם מ"ת, כמו שאמרה רחל ללבן (ויצא לא-לה) "כי לוא אוכל לקום כי דרך נשים ל'". ועי' ברמב"ן (עה"ת שם) שהיו הנרות בימי הקדמונים מרוחקות מאוד, כי כן שמן כו' [וכדאמרינן בגמ' ר"ה (כו.) שהיו קורין לנדה גלמודה, מאי גלמודה, גלמודה מבעלה], ואסור ליהנות ממעשה ידיה כו'.

22. מהרש"א על תענית דף כב/א

כי חזינן אינש דעציבא דעתיה מבדחינן כו'. דזכו בזה לעלמא דאתי כדאמר' בפרק נ"ה כשאדם מצטער השכינה אומרת קלני מראשי כו' ע"ש:

23. ספר יערות דבש - חלק ראשון - דרוש ז

וזהו כוונת הגמרא בתענית (דף כב.) רב ברוקא שאל לאלהיה איזהו מנייהו בן עולם הבא בשוקא, אמר אלו תרי, שאל מה עסקיכם, אמרו גברי דבדיחי אנן, וכד חזינן גברי דמיעצב, חזינן דמבדחיה דעתיה, וכד חזינן גברא דאית ליה קטטא, עבדין שלמא בינייהו עכ"ל. ויש להבין מה זו שאלה ומה נ"מ, וכי אחותו ובתו היה מבקש, ואיך

השיב אליהו על אנשים אשר עודנו בחיים שהם בני עולם הבא. הלא אין הקב"ה מייחד שמו על חי אפילו על אבות עולם ועמרם אבי משה, כי בקדושו לא יאמין. וביותר קשה, וכי בשביל שהמה בני בדיחי דעתיה ומסירין העצבות מבני אדם ורודפי שלום, היו בני עולם הבא, הרבה שלימות צריך לקנין עולם הבא במה שעדיין חסר אף דעושים כל זה, ודבר זה מצוי אפילו בבני אדם שאינם בני תורה ובעלי שלימות, ונקל הוא זה לקנות בו שלימות עולם הבא, והלצנים מושכי קשת נבל וכנור בקיאים בזה עד למאוד:

אבל הענין, להגשים תענוג עולם הבא אי אפשר להיות, דהוא תענוג רוחני למאוד, ולא יצוייר בגשם ענין רוחני כלל, עד שאמרו חז"ל (ברכות לד, סנהדרין צט), כי הנביאים לא ראו לעולם הבא כי הוא עין לא ראתה, והכוונה בזה להמתיק ולהראותו עליו כעין גשמי אי אפשר, ואם אמנם נמשיל אותו בדרך משל, לומר כי יש בו מנועם עליון שישכנו הצדיקים לנצח בלי עצב כלל, ויעברו ימים עד עולם ואין עצבות כי אם חדוה וגיל, וזהו תכלית התענוג, כי לא יצוייר בשום תענוג גשמי שלא יהיה עצבות מעורב בו, כי אם יאכל וישתה הרבה, הלא מלבד שיוליד לו חולי, אף גם אם יתן לו עוד מעדנים והוא שבע הלא יתעצב, וכדומה בכל תענוגים, ובפרט שלא ימלט בתענוגים שלא יקרה לו בין כך צער בהעדר אוהביו וכדומה, בהפסד ממון או חטא ופשע. כללו של דבר, אי אפשר תענוג בלי עצב, אבל לעולם הבא הכל בנועם ותענוג בלי עצב כלל, וכן עוד התענוג, שיהיה שם בגן עדן נפשות צדיקים לאין מספר מיום הוסד העולם, ואין קול קטט וצוחה, שם הכל שלום עושה שלום במרומיו, ובעולם הזה היצוייר משתה של אלף איש אוכלים וחוגגים בתמידות שלא יהיה לו קטט ומריבה, והלא לאו כל דעות שוים, זה אומר בכה וזה אומר בכה, ומזה ימשך ריב וכעס, ישפוך לארץ מרירתו, והוא המהפך שמחה לתוגה עונג לנגע, זהו הנמשל בעולם הבא, כי תכליתו לא יושג בגשם:

והנה מחכמת איש ויושר פעלו לראות, להיות נהנה בעולם הזה מעין עולם הבא כפי אפשרי, ואז יוטעם מטעם נועם עליון, ולכך מה יעשה איש ויראה בדמות עולם הבא, יהיה שמח בכל עסקיו, לא יתעצב לשום דבר, ויתן אל לבו הלא כל הקורות מגיעים מפי ה' אשר לו נתכנו עלילות, אשר הוא הטוב אמיתי ולו לבד יאתה שם הטוב, וא"כ למה זה אעצב, כי הוא יודע הטוב והישר והאמת, ואם יראה אחד מתעצב ינחמהו, וגם לא יהיה מרגיל בקטט וידרוש שלום, וא"כ כשיהיה הכל שלום ובשמחה וחדוה יטעם טעם עולם הבא, ועליו נאמר (ברכות יד), עולמך תראה בחיידך, ואז יראה קצת ענין עולם הבא, ובזה יחמוד לעולם הבא, ויבחין הבדל במקצת כיתרון אור מחושך, וידע איך שוא עמל איש על אדמה, ואשרי מי שעמלו בתורה ויראת ה':

וזהו מה ששאל רב ברקא לאליהו, אם יש אנשים שיש להם עולם הבא בזה העולם, שטועמים מעין עולם הבא כדי שיוכלו להשיג ענין עולם הבא, והשיב לו, אלו אנשים רואים בחייהם, וחקר אחרי מעשיהם למען דעת קצת ענין טוב עולם הבא, ואמרו לו, כי הם תמיד שמחים בלי עצבות, וגם מרחיקים הקטט וריב ורודפי שלום, מזה הבין רב ברקא שהוא ענין דמות עולם הבא, כי ימים אלו ודאי ימי נחת ונועם, ולימים אלו יקראו ימי טובה ורצון, וממנו יקיש איש על עולם הבא כמה מהנועם ותענוג ועדן יש בו, ולכן שמעו אלי, השליכו עצבות הזמנים, וקחו עמכם להתעצב על העדר כבוד ישראל ותורתו והורבן בית תפארתינו, כמאמר הנביא [ישעיה סו, י] שישו אתה משובש כל המתאבלים וכו', והסירו שמחה של שטות והוללות, ובפרטות במחול בחורים ובתולות:

24. תוספות על תענית דף כב/א

טרפה שני בני אדם אחד מהן משולחת. והוא הדין לא אכלה אחד מהם משולחת שהרי אם אכלה שניהם אינה משולחת דהא דאכלה שניהם לא הוי מטעם משולחת אלא מטעם דהיא רעיבה והא דנקט אכלה אחד מהם רבותא הוי דאע"ג דאכלה אחד מהן הוי משולחת:

25. שפת אמת על תענית דף כב/א

שם בגמ' ראתה שני ב"א ורצתה אחריהן כו' אפשר דוקא שני ב"א אבל אחר אחד לא הוי משולחת, מיהו אפשר ג"כ דלרבנותא נקט דאפי' בב' ב"א דוקא רצתה אבל עמדה לאו משולחת היא, וגם בטרפה ואכלה רק א' אפשר דדוקא בטרפה ב' אבל טרפה א' ולא אכלתו י"ל דלאו משולחת היא וכ"מ קצת בלשון הרמב"ם בה"ת (פ"ב ה"ז) והמ"א (סי' תקע"ו) כ' משום דכתי' מוראכם וחייתכם כו' וזו שעמדה לנגדם ולא יראה בכלל שילוח היא, ואפשר שנתכוין לומר דכיון דכתי' לשון רבים בעינן דוקא שני ב"א [וכן כ' המהרש"א בשבת (קנ"א ע"ב) דמה"ט דוקא אריא אבי תרי לא נפל ע"ש אבל צ"ע דהא התם אמרי' דאפי' תינוק בן יומו א"צ שימור מחולדה ועכברים ע"ש] אבל אינו מוכרח שיהי' כן כוונתו ומלשון הגמ' ג"כ אין הכרח ובס' גבורת ארי תפס בפשיטות דה"ה טרף א' ולא אכלו ואינו מוכרח ועמ"ש לקמן:

26. ילקוט ישעיהו

נענש יאשיהו. שנהרג. שהיה לו לימלך בירמיהו. אם ילחם אם לאו. מאי דרש. שנלחם בלא עצה. אלא לחרב של שלום. וכיון דאמר הקב"ה שלא יעברו, נמצא עוברים על דיבורו של מקום, אלך ואלחם בהם. שאין דורו דומה יפה. שאין דורו זכאי. ותימה למה נענש, והלא דרש את המקרא והסכים להלכה. ויש לומר שהיה ירמיה מתנבא רעות על ישראל בימיו, והוכיחו על עוונותיהם, והיה לו לידע כי היו בישראל תועבות נסתרות, וכיון שלא חשש לכך, הו"ל כאינו מאמין בדברי הנביא, ע"כ לשון רש"י בע"י.

ובגליוני הש"ס כתב: מדברי החזקוני פ' שמיני עה"כ (ויקרא י, ב): ותצא אש וגו', נראה הכוונה כאן, דהיה נחשב מורה הלכה בפני רבו במה שלא נמלך וכו', וע"ז נענש ונהרג דומיא דבני אהרן, עי"ש הכי, עכ"ל.

27. דרשות חתם סופר

רה"ק	חתם	ד' אב [שכ"ח ד']	סופר
שעבד עבודה זרה וכפר בכל התורה, אבל יאשיהו שהיה צדיק ולא היה בו אלא חטא מה שלא מיחה כל צרכו באחרים כאשר יבואר אי"ה נעשה ככברה, כי היה כמה מאות פושעים, ואולי ויורו המורים ^ל מרמו המורים הפושעים, כמו (במרכב כ' י') שמעו נא המורים המורדים, וזה ויורו המורים ^ל .	ויען האדם יראה לעינים (ש"א ט"ז ד'), חשב ירמיה אולי הוא עצמו חטא חטאים קטנים אחת הנה ואחת הנה אשר נענש בעבורם, על כן בשעת יציאת נשמה גחין לשמוע מה וידויו, וישמעו בוידויו שלא היה לו לומר אלא כי פיהו מריתי, והוא כאשר אבאר. ראיתי בספר יד יוסף הרחב פיך ואמלאהו (תהלים פ"א י"א), כשתכתוב תיבה פ"ה במילואו והרחבה פ"י ה"ה יהיה המילוי אותיות י"ה, ואמר הקב"ה ואמלאהו, אמלא אותו עם ה"י היינו ר"ה ויהיה שם הוי' ית"ש בשלימותו ^ל . לנ"ל לפרש דקאי אמצות תוכחה דלא נחרב הבית אלא שלא הוכיחו זה את זה (שבת קי"ט ע"ב), וכשמוכיחים הקב"ה מוחל עונותיהם של ישראל (כשה"ט משלי י') ומיתקן שם י"ה שהוא עמנו בגלות, ואז הקב"ה אומר אני אמלא ה"ו כנ"ל. ויאשיהו לידע בעצמו שלא חטא כלל רק בעון תוכחה	שלא מיחה בלצני הדור, על כן אמר כי פיהו מריתי דייקא פיהו כנ"ל. ומשמע ירמיה כן הספיד עליו משיח ה' נלכד הוא בשחיתותם של אלו ולא בשל עצמו כנ"ל.	ואמנם צריך להבין הא באמת שלח תלמידי חכמים לחפש. וי"ל יען דורו לא היה הגון, גם התלמידי חכמים ההמה לא היו הגונים ולא חפשו כל צרכם, והוא טעה בהם וסמך עליהם, ונענש על טעות הזה שלא בדק בתלמידי חכמים הללו.
		והנה אמרו חז"ל (תענית ד' ע"א) תלמיד חכם הגון נמשל לקיתון של חרס שהיין משומר בתוכו, נמצא חיצוניותיו חרס ופנימיות יין מובחר, ותלמיד חכם שאינו הגון כקיתון של כסף, מתיקר ומכבד בחיצוניותיו ויין שבתוכו מתחמץ, ויאשיהו חשב התלמידי חכמים כקיתון של חרס, ובאמת היה של זהב ופז ותוכם החמיץ. וזהו כשהתרעם המקונן איכה יועם זהב ישנא כתם הטוב, הוא המלך הצדיק ישתפך דמו בראש כל חוצות, כת"ם ר"ת כ"הונה מלכות תורה. שהם שלשה הכתרים (אבות פ"ד מ"ג), שכולם נתקיימו על ידי המלך הצדיק הזה, ואיך ימות כך. השיב רוח הקדש בני ציון תלמידי חכמים היקרים ביקר וגאווה	

28. שערים מצויינים בהלכה

ומפני רוח רעה. פרש"י שנכנס בו רוח שידה, ורץ והולך, ושמא יטבע בנהר או יפול וימות. ומכאן קשה על דברי הרמ"א (או"ח סי' שכח סל"ה) דרוח רעה הוא חולי שאין בו סכנה. ובמנחת פתים הקשה על הרמ"א ממש"כ הב"י (יו"ד סי' רכח) בשם תשו' הרשב"א, דרוח רעה הוא חולי שיש בו סכנה, והביא ראיה ממתני' דמס' שבת (כט:): המכבה את הנר מפני רוח רעה. ובמג"א ובפמ"ג (סי' תקנר סק"ח) משמע דחסר דעה הוי כמו חולה שיש בו סכנה. ועי' מש"כ בשמ"ב (ח"ג סי' קלג סק"י).

29. ילקוט ישעיהו

שמא יצטרך לבריות זכו'. ודוקא בשצריך למעשי ידיו, שמא יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמין עליו, אבל בשאינו צריך למעשי ידיו (שיש לו במה להסתפק ולהתפרנס) יכול לסגף עצמו בתענית כפי מה שצריך, כמו שאמר בפסח שני (פסחים סז, ב): על מר בריה דרבינא שהיה מתענה כל השנה. וריש לקיש שצם תלת מאה צומין כדאיתא בירושלמי (כלאים פ"ט ה"ג). ריטב"א, ר"ן ויש לחלוק ע"ז שאע"פ שהוא בעל ממון, יש לחוש שמא יחלש

ויחלה. ולא יועיל הוננו, וזהו שאמר נשמה שנתתי בכ החיה. מכתם.

30. ילקוט ישעיהו

אמר רב יהודה אמר רב מ"ט דרבי יוסי זכו'. מקשים הא ר' יוסי פ"י טעמו להדיא שאמר שמא יצטרך לבריות זכו'. ונ"ל דה"ק, מ"ט דר"י דחייש שמא יחלה ויצטרך לבריות ואין מרחמין עליו, ולמה לא יסמוך שהבריות יהיו מרחמין עליו. לזה אמר טעמא, דקאמר נשמה שנתתי בכ החיה, ש"מ קא"ל החייה אתה בעצמך, ולא תסמוך על הבריות שיחיו אותה. בן יהודע.

31. רמב"ם יד החזקה הלכות תעניות פרק א

(ט) כשם שהצבור מתענים על צרתן כך היחיד מתענה על צרתו כיצד הרי שהיה לו חולה או תועה במדבר או אסור בבית האסורין יש לו להתענות עליו ולבקש רחמים בתפלתו ואומר עננו וכו' בכל תפלה שמתפלל ולא יתענה בשבתות ולא במועדות ולא בראשי חדשים ולא בחנוכה ופורים:

32. מגיד משנה על הלכות תעניות פרק א הלכה ט

כשם שהצבור מתענין וכו'. מלשון רבינו נראה שהוא סבור שהיחיד חייב להתענות על צרתו כשם שהצבור חייב להתענות על צרתו ודבר נכון הוא אע"פ שאין לו הכרח מן הגמרא שיש לפרש כל מה שהזכיר בגמרא בתענית יחיד שהוא כשקבל עליו מדעתו לא שיהיה מחוייב להתענות אבל דברים נראים הם שכיון שהתענית הוא מדרכי התשובה והכניעה כל יחיד ויחיד מחוייב לחפש בדרכיו בעת צרתו ולשוב אל ה'. וברור הוא בהרבה מקומות שאינו רשאי להתענות בימים שהזכיר רבינו ואפילו התחיל כגון שקבל להתענות ב' וה' של כל השנה כולה והתחיל בהם ופגעו בו אחד מימים אלו אינו מתענה בהן שלא אמרו התחלה אלא לצבור וכן מוכרח בברייתא דיחיד שקבל תענית וכו' דפ"ק (דף י"ב) לפי הפירוש הנכון ובביאור אמרו פ"ק (דף י') שהיחידים מפסיקין לראשי חדשים ומבואר בהלכות. והטעם לפי שאין קבלת התענית נדר גמור וחמור שהרי אמרו (דף י"ב) לזה אדם תעניתו ופורע וזה ברור. ודע שדעת רבינו שחנוכה ופורים לפנייהם ולאחריהם מותרין בתענית. ועוד יתבאר בהלכות מגילה וחנוכה:

33. הר"ן על הרי"ף מסכת תענית דף ח עמוד ב

ועל כולם אין יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית. כבר פירשתי לעיל דמפני שמתריעין אלו ברציפה קאמר דאין ליחיד להתענות על אלו ברציפה עליהם ולפיכך אסרו כאן לסגף שמא יצטרך לבריות שאין בו כח להתפרנס מיגיעו ומר בריה דרבנא שהיה מתענה כל השנה ור"ל דצם תלת מאה צומין כדאיתא בירושלמי לא היו צריכין למעשה ידיהם והיו יכולין להתענות ולסגף עצמן:

34. ילקוט ישעיהו

שנאמר הביאו את כל המעשר ונו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די (מלאכי ג, י).
וכיון שכך היא מדתו של הקב"ה, שכשהוא נענה לעמו ישראל משפיע להם מטובתו, עד שיבלו שפתותיהם מלומר די, אין מתפללין עליה ר"ן.
והאי דלא מתפללין היינו שיעצר, אבל שלא יזיקו יכול ונכון להתפלל. מכתם.

35. ילקוט ישעיהו- לדף ט

עד שיבלו שפתותיכם וכו'. הקשה בענף יוסף בשם בגדי ישע: הרי תיבת "די" אינה מהברת שפתיים, ואף אם יהיה פיו פתוח כל היום, ולא יניע שפתיו כלל, יוכל לומר תיבת "די" כל היום, ואיך יצויר שילאו שפתותם מלומר די. ותי', דהכוונה היא, עפ"י הירושלמי (ברכות פרק ה' ה"א) וז"ל: עד בלי די, עד שיבלו לומר "דיינו ברכות דיינו ברכות", ובי"ת הוי מהברת שפתיים, וברור שזה כוונת הש"ס אלא שקיצר, עכ"ל.
ובספר רשפי אש (להרה"ק ר"מ מנעשכיו וצוק"ל, על הש"ס אות ב) כתב, וז"ל: הקשה מרן הבעש"ט הק' וצוק"ל זי"ע: דהרי תיבת "די" אינו כלל ממוצא שפתיים. ותירץ: דבאמת לכך יבלו השפתיים, מחמת אמירת הדי תמיד, ולא ישתמשו במוצא השפתיים כלל, ע"כ. וכן כתב בספר נופת צופים (להרה"ק ר' פינחס מקוריץ וצוק"ל, סדרא תליתאה אות פג).

והנה לכאורה איך יאמר די על ברכה. והא אין מתפללין על רוב טובה (כדאי' לקמן כג, א).
ופי' ברי"ף: ואפשר שלא על ריבוי הממון יאמר די, כי אוהב כסף לא ישבע כסף (קהלת ה, ט), אבל יאמר די, שלא לנסות עוד את ד', כי אם להאמין בו. עוד יאמר, שעל ריבוי גשמים ירמוז, שהוא קשה לעולם, כמו שהיה בימי שמעון בן שטח. שאמר, התפלל עליהם שילכו להם, ע"כ (עיין לקמן כג, א המעשה דחוני המעגל ולא נזכר שם ששמעון בן שטח אמר כן).

COMMENTARY ON KINA 11

This *kina* is the eulogy which Jeremiah delivered in memory of King Josiah who was killed at Meggido. King Josiah was one of the greatest and most righteous kings of Israel, and there was none like him other than King David. When Pharaoh Necho of Egypt wanted to traverse the land of Israel in order to attack Babylonia, he asked King Josiah for permission to do so. Jeremiah the Prophet advised him to grant Pharaoh Necho the permission he requested, but King Josiah was opposed, and he ignored Jeremiah's advice. This led to King Josiah's waging war with Egypt, and he was killed at the battle of Megiddo (II Chronicles 35:20–24).

This *kina* is part of the shift in focus from the physical destruction of the Temple. In fact, this transition began with the previous *kina* which, although it dealt with *hurban*, described the destruction of the *kehuna*, the priesthood, rather than physical destruction. This *kina* now turns to a eulogy for a great *yahid*, an individual, King Josiah. The underlying theme of this *kina* is that when we lose a great leader, it is comparable to losing the *Beit HaMikdash*.

וַיִּקְוֶן יִרְמְיָהוּ עַל־יְאֹשִׁיָּהוּ *Jeremiah composed laments for Josiah*. The verse in Chronicles states, "And Jeremiah lamented for Josiah... and, behold, they are written *al hakinot*, in the lamentations" (II Chronicles 35:25). Chronicles does not indicate which "book of *kinot*" is being referred to, but in the opinion of our sages (*Eikha Raba* 4:1), the entire fourth chapter of the book of Lamentations is the actual eulogy which Jeremiah delivered for King Josiah (see also Rashi, Lamentations 4:1, s.v. *Eikha yu'am zahav*). The description in Chronicles continues, "and all the male singers and the female singers spoke of King Josiah in their lamentations to this day." The significance of this verse is that not only Jeremiah mourned, but every important prominent person did as well.

Why is it necessary to designate a special *kina* to commemorate the death of one individual when we are so involved in retelling the destruction of the *Beit HaMikdash*, the loss of our independence, and the desolation of our entire country? Why was it that the *ru'ah hakodesh*, the divine spirit, told Jeremiah that the book of Lamentations would not be complete if it did not include a eulogy for King Josiah? The reason is that on Tisha B'Av we mourn not only for the physical *Hurban* of the *Beit HaMikdash*, but for the *Hurban* of a great man, which is as tragic as the *Hurban* of the *Beit HaMikdash*. The book of Lamentations would not have been complete if it contained a eulogy

only for Zion, but not for King Josiah. As the Gemara states, "שְׂקוּלָהּ מִיְתֵתֶן שָׁל" צְדִיקִים כְּשָׂרִיפֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ, the death of righteous individuals is equivalent to the burning of the House of our God" (*Rosh HaShana* 18b). When we lose a great scholar or leader, it is tantamount to losing the *Beit HaMikdash*.

The phrase, שְׂקוּלָהּ מִיְתֵתֶן שָׁל צְדִיקִים כְּשָׂרִיפֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ can be interpreted in two ways. First, the loss of a great person is just as tragic as the loss of the *Beit HaMikdash*. Second, the tragedy of the loss of a great person is the cause of *hurban*. In fact, both explanations are correct and can be merged into one. The loss of a great person is just as tragic a disaster as the loss of the *Beit HaMikdash*, and it is only the prelude to *hurban*. Thus the murder of Gedalia ben Ahikam, commemorated by the fast day of *Tzom Gedalia*, was the prelude to the destruction of the land of Israel. Had he lived, the land of Israel would have been populated by Jews, and while there would have been a *galut* in the political sense, there would not have been a *galut* in the geographical sense.

Similarly, if King Josiah had not been killed, the *Beit HaMikdash* may well not have been destroyed. If Josiah had lived and continued to reign, Joachim would not have had a chance to engage in abominable practices and to convert Judah into a pagan country (see II Kings 23:37; II Chronicles 36:5). Josiah inspired the people to do *teshuvah*, and if this movement or revival and return had continued, the *Hurban* would never have taken place. Thus Josiah's death was the indirect cause of the *Hurban*.

Thus, there are three reasons why Jeremiah's eulogy of Josiah was incorporated into biblical canon via the book of Lamentations. First, it teaches us that what happens to the individual is important, as the Gemara states, "Whoever saves one Jewish soul, God credits him as though he had saved an entire world" (*Sanhedrin* 37a). Second, Josiah was not just an ordinary individual, but he was a leader and teacher. As the Gemara says with regard to Moses, the epitome of the leader and teacher, "Moses is equal to all of Israel" (*Midrash Tanhuma, Beshallah* 10). And finally, Josiah's death was the beginning of the *Hurban*. That the *Beit HaMikdash* still physically existed on the Temple Mount is not important; spiritually, its destruction had begun.

2. דף על הדף תענית דף כב עמוד א

בגמ': ת"ר חרב וכו' אלא אפילו חרב של שלום וכו'. ביאר בזה הרבי ר' יהונתן זצ"ל מפראג דהטעם שדרשו חז"ל להלן - וחרב לא תעבור בארצכם - אפי' חרב של שלום, כי תכלית העברת חרב של שלום בארץ, היא לעורר את העם, לירא את ד', לבל יבוא גם עליהם חרב, אבל באמת עבודה כזו מחמת יראה, אינה רצויה לפני המקום, וכאשר ילכו ישראל בדרכי ד' לעבדו מאהבה, אין צריכים לפחד של חרב.

וכתב בספר לקוטי מהרי"ח (על חנוכה) דהאלי' רבה מביא שהאבודרהם לא גרס בברכת "על הניסים" על המלחמות, ובמקום זה גרס "על הנחמות", וביאר בלקוטי מהרי"ח טעמו של האבודרהם שאין להודות על המלחמות, כי הרי דרשינן כאן וחרב לא תעבור בארצכם - אפילו חרב של שלום, וא"כ אין להודות עליהם.

והוא כותב עוד: ועי' בסידור היעב"ץ שמתעם זה נוסחת הרז"ה על המלחמות בלא וא"ו, ופירושו שנודה על התשועות שנעשו על המלחמות, אך דעת היעב"ץ לאמרו בוא"ו ופירושו שנודה לך על המלחמות שעשית בשביל אבותינו כמו ה' ילחם לכם ע"ש, וכן הוא במחזור ויטרי, ועל המלחמות בוא"ו, והנה נוסח סידורו דידן "ועל הנחמות ועל המלחמות" הוא מורכב משני הנוסחות ע"כ. ועיין מש"כ בזה בבני יששכר לחנוכה (מאמר ד' אות ז') ליישב שתי הנוסחות.